

Avrupa Birliği ve Rusya'nın Güç Alanları Arasında Kalan Ukrayna'da Yaşanan Halk Ayaklanmaları: "Turuncu Devrim" ve "Meydan Devrimi"*

Nergiz ÖZKURAL KÖROğLU**

Özet

1991 yılında bağımsızlığını kazanmış olan Ukrayna'nın, post-komünist dönemde siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda Avrupa Birliği (AB) ve Rusya'nın güç alanı arasında sıkıştığı gözlemlenmektedir. Ülkede bir yandan ulus-inşaa sürecinin bir yandan da post-komünist dönemin özellikle siyasi ve ekonomik olan sancuları yaşanmaktadır. Yoksulluğun ve yolsuzluğun artması, ülkede 2004 yılında sosyal bir patlamaya neden olmuş ve geniş ölçekli halk ayaklanmaları yaşanmıştır. "Turuncu Devrim" olarak ifade edilen Avrupa yanlısı halk ayaklanmaları 2006 sonrası dönemde etkisini tamamen kaybetmiş ve ülke Rus yanlısı bir politika izlemeye başlamıştır. 2006'dan 2013'e kadar olan süreçte Ukrayna'daki siyasi ve ekonomik statükonun değişmemesi ve halk ile iktidar arasındaki kopukluk neticesinde 2013 yılında halk ayaklanmaları yeniden başlamıştır. "Meydan Devrimi" olarak nitelendirilen bu hareketler neticesinde Rusya müdahale etmiş ve ülkede iç savaş başlamıştır. Bu makalede, Turuncu Devrim'i (2004) ve Meydan Devrimi'ni (2013) etkileyen iç ve dış dinamiklerin birbirleriyle iç içe geçmiş süreçler olduğundan hareket edilerek her iki devrimin iç ve dış nedenleri karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Rusya, Ukrayna Politikası, Turuncu Devrim, Meydan Devrimi

Trapped between the Power Domains of the European Union and Russia: People's Revolts in Ukraine, "Orange Revolution" and "Maidan Revolution"

Abstract

In the post-communist period Ukraine found itself sandwiched in the areas of influence of the European Union and Russia. Ukraine faced the challenges of both nation-building process and the post-communist political and economical deadlocks. High levels of poverty and corruption triggered a social explosion and a wide range civil uprising in 2004. This pro-European civil uprising, the "Orange Revolution", lost its influence after 2006 and Ukrainian government started to pursue more pro-Russian policy. The political and economical status quo from 2006 to 2013 continued and caused a rupture between people and government. Therefore new civil uprising fuelled in 2013 and considered as "Euromaidan Revolution". Euromaidan created a domestic turmoil in Ukraine and Russia intervened more actively in the domestic politics of this country and a civil war has started. This article analyzes and compares the Orange Revolution (2004) and the Euromaidan Revolution (2013) regarding internal and external dynamics that are intersecting and interacting with each other.

Key Words: European Union, Russia, Politics towards Ukraine, Orange Revolution, Euromaidan Revolution.

Ukrayna, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) yıkıldıktan sonra 1991 yılında bağımsızlığını kazanmış ve post-komünist dönemde siyasi, ekonomik, kültürel ve güvenlik bakımlarından Avrupa Birliği (AB) ve Rusya'nın güç alanı arasında sıkışmışlığı

* Bu makale 25-27 Kasım 2014 tarihleri arasında Uludağ Üniversitesi tarafından düzenlenen VI. Uluslararası İlişkiler Konferansı'nda tebliğ olarak sunulan bildirinin genişletilmiş ve güncellenmiş halidir.

** Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mektup: nergis.ozkural@gmail.com

en çok hisseden ülkelerden bir tanesi olmuştur.¹ Rusya'nın Avrasyacılığa dayanan "arka bahçe" politikasına² göre Ukrayna ve diğer post-komünist ülkeler bu ülkenin taşrasını oluşturmaktadır.

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri tarihsel süreçte dönemin büyük güçleri tarafından işgal edilmiş³ ve birçoğu (özellikle Polonya) SSCB döneminde Ruslaştırma politikaları ile siyasi ve kültürel olarak baskı altında kalmıştır. Bu nedenle uzun bir dönem kendi kimliklerini gerçekleştirememişlerdir.⁴ Dolayısıyla post-komünist dönemde bu ülkelerin çoğunluğu, Rusya'nın etki alanından uzaklaşmak ve kendilerini tarihi-kültürel olarak ait hissettikleri "Avrupa'ya yeniden dönüş" (Back to Europe)⁵ için istekli olmuşlardır. 1 Mayıs 2004 tarihinde bu ülkelerin on tanesi (Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta ve Güney Kıbrıs Cumhuriyeti) AB'ye üye olmuştur. Genişleme sonrasında, AB'nin sınırlarının Polonya-Ukrayna sınırından geçmesiyle birlikte Ukrayna'nın jeopolitik önemi hem Rusya hem de AB açısından artmıştır. Ukrayna'nın bir "geçiş ülke" olması ülkenin jeopolitik önemini artıran başlıca unsurlardandır. Fakat 2013'den sonra Ukrayna ve Rusya arasındaki krizin başlaması ile birlikte Rusya, Ukrayna'ya gönderdiği doğal gaz miktarının yüzde 60'ını kesmiştir.⁶ Bu bağlamda Rusya'nın Ukrayna üzerinden AB'ye yaptığı gaz sevkiyatı, 2004 yılından bu yana siyasi konjonktüre paralel olarak dalgalanmalar yaşamış ve 2014 itibari ile AB'ye yaklaşık olarak yüzde 50 daha az gaz ihraç edilmiştir.⁷ Rusya, özellikle 2013-2014'te Ukrayna ile yaşanan kriz sonrası geçiş güzergâhı olarak bu ülkeye bağımlılığını azaltmak için "Kuzey Hattı" gibi alternatif yollar kullanmaya başlamıştır.

Post-komünist ülkeler benzer siyasi ve ekonomik özellikler gösteren "geçiş ülkesi" konumundadırlar.⁸ Konjonktürel olarak yaşanan sıkıntılar da tüm bu ülkelerde benzerlikler göstermektedir. Bu anlamda, Ukrayna'da diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri gibi tipik bir

¹ SSCB yıkıldıktan sonra post-komünist ülkeler AB ve Rusya arasında kalan bölgede "gri alan" oluşturmuşlardır. İki kutuplu sistemin yıkılması ile birlikte dengeler değişmiş ve bu gri alanda bir güvenlik boşluğu oluşmuştur. Bu bağlamda büyük güçler post-komünist ülkeleri kendi siyasi çemberleri içine almaya çalışmışlardır. Bir yandan AB ve NATO gibi Batı kurumları ile çeşitli anlaşmalar temelinde ilişkiler kuran bu ülkeler diğer yandan da Rusya'nın etkisi altında kalmışlardır.

² Bkz. Kubicek, Paul, "Russian Foreign Policy and the West", Political Science Quarterly, Cilt 114, Sayı 4, Kış 1999, s. 547-568; Lo, Bobo, Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and Mythmaking, Palgrave Macmillan, 2002; Mankoff, Jeffrey, Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics, Rowman&Littlefield Yayınları, Paramount, 2009; The Kamalov, İlyas, Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövanşı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2008. Melville, Andrei; Tatiana Shakleina, Russian Foreign Policy in Transition, Central European University Yayınları, 2005.

³ Detaylı bilgi için bkz.; Kubicek, Paul, The History of Ukraine, the Greenwood Histories of the Modern Nations), Greenwood 2008.

⁴ Brzezinski, Zbigniew, Büyük Satranç Tahtası, (çev.) Yelda Türedi, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2005, s. 129-139.

⁵ Detaylı bilgi için bkz.; Handerson, Karen (der.), Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union, UCL Yayınları, 1999; Krajka, Wieslaw, A Return to the Roots: Conrad, Poland and East-Central Europe, Maria Curie-Słodowska University, Lublin, 2004. Bianchini, Stefano; Schöpflin, George & Shoup, Paul (der.), Post-comunist Transition as a European Problem, Longo Editore Ravenna, İtalya 2002.

⁶ Lea, Robert, Europe Plunged into Energy Crisis as Russia Cuts off Gas Supply via Ukraine, MailOnline 18 Aralık 2014, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1106382/Europe-plunged-energy-crisis-Russia-cuts-gas-supply-Ukraine.html>, (25.12.2014). Ayrıca bkz. Baev, Pavel K., Russian Energy Policy and Military Power, Routledge, Londra ve Newyork 2008.

⁷ Loskot-Strachota, Agata; Zachmann, Georg, "Rebalancing the EU-Russia-Ukraine Gas Relationship", No 15, Bruegel Policy Contribution, Aralık 2014, s.1-14. Ayrıca bkz. Balmaceda, Margarita, Politics of Energy Dependency: Ukraine, Belarus and Lithuania Between Domestic Oligarchs and Russian Pressure, University of Toronto Press 2013.

⁸ Bkz.; Holmes, Leslie, Post Komünizm, (çev.) Yavuz Alagon, Doruk Yayınevi, Ankara 2002.

"geçiş ülkesi" dir ve benzer sorunlarla karşı karşıyadır. Fakat tarihsel olarak Avrupa ile bağları (ülkenin batısının işgaller neticesinde Avrupa'nın daha fazla etkisi altında kalması vs.) ve coğrafi özellikleri bu ülkeyi diğer ülkelerden farklılaştırmaktadır. Bu noktada ülkenin kendi sosyal dinamikleri de devreye girmektedir. Ayrıca her ne kadar jeopolitik etkenler Ukrayna'nın iç ve dış politikasını anlama noktasında büyük bir önem taşıyor olsa da bu etkenler ülkedeki halk ayaklanmalarının açıklanabilmesi noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu açıdan Ukrayna'nın iç dinamiklerinin analiz edilmesi dış dinamikleri anlayabilmek açısından önem arz etmektedir.

Ukrayna'da değişen konjonktür ve iç gelişmelerin de belirgin etkisi ile 2004 ve 2013 yılında geniş çaplı halk ayaklanmaları gerçekleşmiştir. Bu makalede, tüm gelişmelere ışık tutabilmek için öncelikle 2004 yılında gerçekleşen Turuncu Devrim ve bu devrimin nedenleri gözden geçirilecek, daha sonra ise 2013 Meydan Devrimi ele alınacak ve güncel gelişmeler ışığında neden-sonuç ilişkileri bağlamında tartışılacaktır. Daha sonra ise iki devrim neden-sonuç ilişkileri ve devrimlerin özellikleri dikkate alınarak karşılaştırılacak ve analizleri yapılacaktır.

Turuncu Devrim⁹'in Nedenleri

Turuncu Devrim'in ortaya çıkış nedenlerini anlayabilmek için öncelikle Ukrayna'nın siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısı ele alınmalıdır. Yukarıda da altı çizildiği üzere, ülkedeki iç dinamikler dış dinamiklerle paralel ve iç içe geçmiş süreçlerdir. Ukrayna'nın iç dinamiklerine bakıldığında; Komünist Parti ve merkezi planlı ekonomik yapıdan liberal ekonomiye geçiş sürecinin ülkede başta ekonomik olmak üzere siyasi ve sosyal anlamda büyük bir değişime yol açtığı gözlemlenmektedir. Her şeyden önce Komünist Parti mensuplarından oluşan "nomenklatura" ülkede oligarklar haline gelerek ülkenin sermayesini elinde tutmaya başlamıştır.¹⁰ Halkın "oligark" algısı Uluslararası Kiev Sosyoloji Enstitüsü'nün yaptığı araştırma ile ölçülmüş ve "oligark"ın nasıl tanımlandığı Tablo 1'de gösterilmiştir. Yüzde 55'lik çoğunluk "oligark"ı, "iktidar yardımı ile Ukrayna'yı soyanlar" olarak tanımlamıştır. Aynı enstitünün yaptığı bir diğer araştırmada ise en çok bilinen ve tanınan oligarklar Ocak 2001 itibarıyla, Pavlo Lazarenko (yüzde 33,9), Yuliya Timoşenko yüzde 20,9), Leonid Kuçma (yüzde 11,8), Girogi Surkis (yüzde 7,7), Leonid Kravçuk (yüzde 4,5), Viktor Yuşçenko (yüzde 4,0) olarak belirtilmiştir.¹¹ Bu araştırmalar da göstermektedir ki, pek çok parti lideri halk tarafından güvenilmeyen oligarklardır. Zenginleşen bu kesim aynı zamanda mafya grupları ile de ilişkileri olan kişilerdir.¹² Bu rakamlara bakınca Kuçma'nın aldığı rakam dikkat çekmektedir. Kuçmagate skandalından

⁹ Turuncu Devrim, ismi Yuşçenko'nun partisi olan Bizim Ukrayna (Nasha Ukraina)'nın turuncuyu parti rengi olarak kullanmasından esinlenilerek verilmiştir. Bu halk hareketinin bir devrim olup olmadığı hususu akademik ve siyasi çevrelerce tartışmalı bir konudur. Bu hareketi bir sivil toplum hareketi ya da halkla ilişkiler kampanyası olarak görenler de vardır. Bu konudaki Tartışmalar ve kuramsal bilgiler için bkz.: Motyl, Alexander, *Revolutions, Nations, Empires. Conceptual Limits and Theoretical Possibilities*, Columbia University Press, New York, 1999, s. 24; Wolf, Daniel, "A 21st Century Revolt", *The Guardian*, 13 Mayıs 2005. McFaul, Michael, "Transitions from Postcommunism", *Journal of Democracy*, Cilt 16, No 3, 2005, s. 5-19.

¹⁰ Taras Kuzio, "Oligarchs, tapes and Oranges: 'Kuçmagate' to the Orange Revolution", *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 2007, s. 30-56.

¹¹ Kuzio, "Oligarchs, tapes and Oranges: 'Kuçmagate' to the Orange Revolution", s. 32-33.

¹² Bknz. Balmaceda, Margarita, *Russia's Power, Oligarchs' Profits and Ukraine's Missing Energy Policy, 1995-2006*, Routledge, 2008; Matuszak, Slawomir, *The Oligarchic Democracy: The Influence of Business Groups on Ukrainian Politics*, OSW Studies, No 42, Varşova, Eylül 2012, http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_42_en.pdf (10.11.2014)

sonra halkın Kuçma'ya olan güveni oldukça azalmıştır ve araştırmada Kuçma yüzde 11,8 alırken Yuşçenko yüzde 4 almıştır.

Tablo 1: "Oligark" kavramının Ukrayna halkı tarafından yeniden yorumlanması

Ukrayna'daki en zengin insanlar	% 11.8
Ukrayna'yı yöneten küçük bir grup	% 16.6
Hükümeti üst düzey etkileyen çok zenginler	% 26.7
İktidar yardımı ile Ukrayna'yı soyanlar	% 55
Diğer cevaplar	% 0.9
Cevap yok	% 3.9

Kaynak: Uluslararası Kiev Sosyoloji Enstitüsü, Ocak 2001, (<http://www.kiis.com.ua>, 21.12.2010).

Kuçma rejimi "rekabetçi otoriteryen" (competitive authoritarianism)¹³, yani özgürlüklerin ve hukukun arka plana atıldığı eski Sovyet rejimi ve ekonomik reformlara dayanan otoriter bir yönetim biçimidir. Kuçmagate skandalı ülkedeki sosyal dinamikleri anlamak bakımından oldukça önemlidir. Ukraynalı gazeteci Georgi Ruslanoviç Gongadze'nin 2000 yılında şüpheli bir şekilde öldürülmesi Kuçmagate skandalını tetikleyen olaylardan biridir. Gongadze, Ukrayna hükümetinin yaptığı yolsuzlukları araştırmış, bu konuda rapor yazarak dikkatleri üzerine çekmiştir. Kuçmagate skandalının bir diğer sebebi de Kuçma'nın ofisinden bazı ses kayıtlarının bulunmasıdır. Bu kasetler Kuçma'nın Gongadze'nin ortadan kaldırılmasına onay verdiğine dair ses kayıtlarını içermektedir.¹⁴ Bu kayıtların bulunması Ukrayna'da oldukça büyük bir skandal ve derin bir siyasi kriz yaratmış ve tüm ülkede hükümete karşı protestolar başlamış ve bu olaylar dört sene sonra Turuncu Devrim'in temelini oluşturmuştur. Kuçmagate skandalının olduğu yıllarda pek çok komplo teorisi gündeme gelmiştir. Kuçma ve yandaşları, Gongadze'nin öldürülmesinin Kuçma yönetimini ele geçirmek için Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) organize ettiği bir komplo olduğunu iddia etmişlerdir.¹⁵ 2004 seçimlerinde yaşanan bu skandalın etkilerini gözlemlemek mümkündür. Bu seçimlerde Viktor Yuşçenko, Viktor Yanukoviç ve onların destekçileri Ukrayna seçimlerinde ağırlığını göstermiştir. Bir tanesi AB bütünleşmesini güçlü olarak destekleyen Batı yanlısı Yuşçenko, diğer politikacı ise Rus yanlısı ve statükocu Yanukoviç'tir. Bu politikacılar Ukrayna'nın bölünmüşlüğüne de sembolü olmuşlardır.

Ukrayna'nın toplumsal bölünmüşlüğüne temelinde kimlik sorunsalı yatmaktadır. Ulus-inşası sürecinde olan Ukrayna'da, kimlik tarih boyunca uzun süren işgaller nedeniyle belirsizlik göstermiştir. Rusya ve Batı'nın etkisinde gelişen kimlik oluşturma sürecinin iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için detaylı bir tarihi inceleme gerekmektedir. Ukrayna'da tarihte yaşanan işgaller, iç savaşlar, anlaşmalar ve göçler bölgesel olarak farklı dil, din,

¹³ Ukrayna'da yarı-başkanlık sistemi uygulanmakta ve bu bağlamda Cumhurbaşkanı'nın özel yetkileri bulunmaktadır. Leonid Kuçma 2004 seçimlerine kadar yaklaşık on yıl iktidarda kalmıştır. Yarışmacı otoriter sistem demokrasi ve otoriterliğin bir karmasıdır. Bu sistemler demokratik kurumların olduğu sivil rejimlerdir ve liderler demokratik kurumları sadece güç kazanmak için araç olarak kullanılırlar. Bkz. Levitsky, Steven, "Competitive Authoritarianism: The Emergence and Dynamics of Hybrid Regimes After the Cold War", Cambridge University Press, Cambridge, 2010. Ayrıca bkz. Kuzio, Taras, "Regime Type and Politics in Ukraine under Kuçma", *Communist and Post-Communist Studies*, Cilt 38, No 2, 2005, s. 167-190.

¹⁴ Kuzio, Taras, "Oligarchs, tapes and Oranges: 'Kuçmagate' to the Orange Revolution", s. 42.

¹⁵ Kuzio, Taras, "Is Ukraine Any Nearer the Truth on Gongadze's Killing?", *RFE/RL*, Cilt 3, No 8, 28 Şubat 2003, s. 2.

siyasi ve ekonomik anlayışların yerleşmesini beraberinde getirmiştir. 2014 yılında bu resim genel olarak değişmiş olsa da, Ukrayna'nın batısı (eski Galiçya bölgesi) Ukraynaca konuşan Ukrayna milliyetçilerinden oluşurken ülkenin doğusu Rusça konuşan ve Ukrayna kimliğini reddeden halk çoğunluğuna aittir.¹⁶ Ukrayna bağımsızlığını kazandıktan sonra daha önce bahsedilen tarihsel ve dinsel unsurların (Ukrayna'da "Uniat" Kilisesi olarak tabir edilen Ukrayna Rum-Katolik Kilisesi'nin¹⁷ bulunmasının) da etkisiyle Rusya'dan farklı bir kimlik inşa süreci başlamıştır. Sovyet Rusya döneminde Ruslaştırılan Ukrayna, yeni dönemde milli kimliği inşa etmek için istekli olmuştur.

Ukrayna'da 2004 yılında iki türlü başkanlık seçimleri gerçekleşmiştir. İlk turda Yuşçenko yüzde 41,9 ve Yanukoviç yüzde 41,37 oy almıştır. İkinci turda "Bizim Ukrayna" koalisyonunun lideri Viktor Yuşçenko, Yulia Timoşenko'nun da desteği ile yüzde 48,51 oy alırken Bölgeler Partisi'nin lideri olan Viktor Yanukoviç halkın yüzde 51.49'unun teveccühünü kazanmıştır.¹⁸ Muhalefet ve sivil platform seçimlerin hileli olduğunu iddia ederek protesto etmişler ve böylece ikinci tur seçim sonuçları iptal edilmiştir. Polonya'da 2004 seçimlerinin ikinci turunda elde edilen sonuçlar eleştirmiş ve dönemin Polonya Başkanı Kwasniewski AB'nin desteği ile Ukrayna'daki krizin hukukun üstünlüğü anlayışı temelinde barışçıl bir şekilde çözülmesine destek olmuştur.¹⁹ 22 Kasım 2004'de yapılan ikinci tur seçimlerden sonra yüzlerce insan seçim sonuçlarını protesto etmiş ve Bağımsızlık Meydanı'nda ikinci tur seçimlerinin yenilenmesi çağrısında bulunmuştur. 26 Aralık 2004 tarihine kadar süren protestolar ikinci tur seçimler yapıldıktan sonra da devam etmiştir. Muhalef Yuşçenko seçimleri yüzde 54,05 ile kazanmıştır. Öte yandan Yanukoviç sadece yüzde 43,95 alabilmiş ve başkanlık seçimlerini kaybetmiştir.²⁰

Ukrayna'da seçim sonuçlarını protesto etmek için başlayan halk hareketleri, Yuşçenko'nun zehirlenmesiyle ivme kazanmıştır. Avusturyalı doktorların teşhisine göre Yuşçenko dioksin zehirlenmesine uğramış ve öldürülmeye çalışılmıştır. Yanukoviç'in destekçileri muhalefetle alay etmiş ve bu zehirlenmenin kötü yemekten ya da çok fazla konyak içmekten olmuş olabileceğini söylemişlerdir.²¹ Ukrayna İstihbarat Birimi olayda herhangi bir kasıt olmadığı sonucuna varmıştır. Yuşçenko yandaşları bunun Yanukoviç'in AB ve ABD'nin desteği ile yapılan bir spekülasyondan ibaret olduğunu ileri sürmüşlerdir. Avusturyalı doktorun da ABD ile işbirliği yaptığı ve alınan kan örneğinin zehirlenerek Yuşçenko'nun kurban haline getirildiği öne sürülmüştür.²² Fakat Yuşçenko'nun medyaya yansıyan fotoğrafları halkın bu konudaki düşüncesini etkilemiş ve protestoları şiddetlendirmiştir.

Halk hareketlerinin büyümesi ile eş zamanlı olarak Batı ve Ukrayna basınında bu hareketler "Turuncu Devrim" olarak nitelendirilmiştir. Ukrayna'daki halk ayaklanmalarından önce 2003 yılında Gürcistan'da da benzer şekilde halk ayaklanmaları

¹⁶ Ayrıntılar için bkz., Malanchuk, Oksana, "Social Identification Versus Regionalism in Contemporary Ukraine", Nationalities Papers, Cilt 33, No 3, Eylül 2005, s. 345-368; Kubicek, Paul, "Regional Polarisation in Ukraine: Public Opinion, Voting and Legislative Behaviour", Europe-Asia Studies, Cilt 52, 2000, s. 273-294.

¹⁷ Özellikle Ukrayna'nın batısında etkin olan kilise. Ayrıntılı bilgi için bkz. Himka, John-Paul, Religion and Nationality in Western Ukraine, McGill-Queen's University Press, McGill, 1999.

¹⁸ <http://www.electionguide.org>, (15.03.2014).

¹⁹ Sushko, Oleksandr; Prystayko, Olena, "Western Influence" in Anders Aslund, Michael McFaul, Revolution in Orange: The Origins of Ukraine's Democratic Breakthrough, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2006, s. 132.

²⁰ <http://www.electionguide.org/results.php?ID=267>, (9.09.2014).

²¹ Who Poisoned Yuşçenko, Times Online 8 Aralık 2004. <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/article400357.ece>, (25.08.2013).

²² <http://rt.com/usa/ukrainian-president-poisoning-falsified/>, (20.09.2014).

olmuş ve "Gül Devrimi"²³ olarak adlandırılmıştır. Bu devrimler arasında ortak noktalar bulunmaktadır.²⁴ Esasında söz konusu dönemde hileli seçimlere ve demokratik olmayan yönetimlere karşı olan halk hareketlerinin hepsi "Renkli Devrimler"²⁵ olarak nitelendirilmiştir.

Turuncu Devrimi Destekleyenler

Turuncu Devrimi destekleyen en önemli sivil platformlardan bir tanesi *Pora* (vakit geldi) platformudur. *Pora*, ayrıca Ukrayna'nın siyasi partilerinden biridir ve pek çok Avrupa Derneği bu platforma destek vermektedir. Batılı ülke ve kurumların politikalarının anlaşılması dış dinamiklerin anlaşılması bakımından önem arz etmektedir. Birinci ve İkinci Dünya savaşlarından sonra Kanada'ya göç eden Ukrayna diasporası Turuncu Devrim'e destek veren önemli bir gruptu. Bu yüzden birçok Kanadalı üçüncü tur seçimleri izlemek için Ukrayna'ya gelmiştir. Ayrıca Ukrayna'daki Kanada Büyükelçisi Andrew Robinson *Pora*'ya özel elçilik fonu aracılığıyla 30.000 Amerikan doları yardımda bulunmuştur.²⁶ *Pora* ve diğer platformlarda yer alan kişilerin çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır. Taras Kuzio'ya göre, Ukrayna'daki halk hareketinin nedenlerinden biri 1980'lerde doğup 1990'larda yetişkin hale gelen gençlerin Sovyet baskısı görmedikleri için otoriteden eski nesil kadar korkmamalarıdır.²⁷ Ayrıca bu yeni nesil Genel Ağ ve iletişim teknolojilerini kullandıkları için eski dönemlere göre çok daha avantajlı durumdadırlar.

Pora dışında, Ukrayna Hıristiyan Kiliseleri Turuncu Devrim'i şiddet içermeyen direniş olması bakımından desteklemişlerdir.²⁸ Turuncu Devrim'in, kendisinden önce gerçekleşen renkli devrimlerdeki şiddet içermeyen direniş tekniklerini model aldığı söylenebilir. *Pora* lideri Oleh Kyriyenko 2004'de Hollanda Radyosu'na verdiği bir mülakatta - Gürcistan'daki Gül Devrimi'nin öncü sivil toplum platformlarından *Otpor*'un ilham aldığı "From Dictatorship to Democracy" (Diktatörlükten Demokrasiye) başlıklı kitabın adeta Turuncu Devrim'in İncil'i haline geldiğini söylemiştir.²⁹ Bu devrimlerin aynı düşünsel kaynakları referans almaları aralarındaki benzerliği de ortaya koymaktadır.

ABD, Kanada ve AB Turuncu Devrim'e büyük meblağlarla finansal yardımda bulunmuşlardır. 2002-2004 yılları arasında ABD 65.000.000 Amerikan doları ve Ekim 2004'deki bir rapora göre ise Soros Vakfı STK'lere 1.201.904 Amerikan doları vermiştir. Öte yandan Rusya ise Ukrayna hükümetine 200.000.000 Amerikan doları yardımda bulunmuştur.³⁰ Dolayısıyla Rusya'nın yaptığı yardımlarla karşılaştırıldığında Batılı ülkelerin ve kurumların yaptığı yardımlar cılız kalmıştır.

Aleksandır Suško ve Olena Pristayko, resmi ve resmi olmayan ABD temsilcilerinin Turuncu Devrim'e olan desteğinin AB'ye göre daha fazla ve etkin olduğunu belirtmektedir. Ayrıca AB içindeki eski ve yeni üyeler arasındaki siyasi görüş ayrılıklarının Ukrayna

²³ Kandelaki, Giorgi, "Georgia's Rose Revolution: A Participant's Perspective", Special Report, United States Institute of Peace (USIP), s. 2., Bkz., <http://www.usip.org/sites/default/files/sr167.pdf>, (15.07.2013).

²⁴ Kuzio, "Countries: Comparative Perspectives on the Fourth Wave", Demokratizatsiya, Cilt 16, No 1, Kış 2008, s. 97-100.

²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.; Mitchell, Lincoln A., The Color Revolutions, University of Pennsylvania Press, 2012.

²⁶ MacKinnon, Mark, Agent Orange: Our Secret Role in Ukraine, The Globe and Mail 14 Nisan 2007, http://www.markmackinnon.ca/dispatches_ukraine4.html, (29.05.2008).

²⁷ Kuzio, "Oligarchs, tapes and Oranges: 'Kuçmagate' to the Orange Revolution", s. 56.

²⁸ Filiatreau, Svetlana, "Christian Faith, Nonviolence and Ukraine's Orange Revolution: A Case Study of the Embassy of God Church", Religion in Eastern Europe XXIX, Cilt 3, Ağustos 2009, s. 10-13.

²⁹ Aynı yerde.

³⁰ Ash, Timothy Garton, When, how and where should West Promote Democracy, The Guardian News Service, 17 Aralık 2004, <http://www.dawn.com/2004/12/17/int7.htm>, (3.05.2010).

konusunda belirginleştiğini ve yeni üyelerin, özellikle Polonya'nın, Turuncu Devrim'de etkin ve ortak tavır alınması konusunda ısrarcı oldukları görülmektedir.³¹ Polonya'nın Ukrayna konusunda daha faal bir politika izlenmesini istemesinin nedeni, Ukrayna ve Polonya'nın Galiçya'nın tarihi ve kültürel mirasını paylaşmalarıdır.³² Polonya'daki Katolik kültür Ukrayna'nın batısında da etkili olmuştur. Nasıl ki Almanya, Soğuk Savaş döneminde *Ostpolitik* çerçevesinde Polonya'ya Batılı değerleri benimsetmeye çalıştıysa, Polonya da Ukrayna ile benzer bir ilişki içerisindedir. Polonya, 2004'de AB'ye üye olduktan sonra, AB'nin doğu politikalarının yönlendirilmesinde önemli bir rol oynamaya başlamıştır.

2007 itibarıyla, AB'nin Ukrayna'ya en fazla bağış yapan kurum olduğu görülmektedir. 1991'den itibaren 2007'e kadar toplam 2.000.000.000Avro yardım yapılmıştır ve bu yıllık 70.700.000 Avroya tekabül etmektedir.³³ AB, Ukrayna'nın AB sınırları dışında istikrarlı, liberal ve demokratik bir ülke olmasını arzu etmektedir. Bunu sağlamak için; Ukrayna ile "Doğu Ortaklık Girişimi" ve "Avrupa Komşuluk Politikası" gibi programlar³⁴ vasıtasıyla ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu politikalar ve yapılan mali yardımlar, Ukrayna'nın Rusya'nın etkisinden kurtulmasına yetmemiştir.

Turuncu Devrim'den Sonraki Gelişmeler

Turuncu Devrim'den sonraki dönemde, Ukrayna'nın gitgide Rusya'ya yakınlaştığını ve AB'den uzaklaştığını görmekteyiz. Ukrayna'da Mart 2006'da yapılan parlamento seçimlerinde Bölgeler Partisi (Party of Regions) 175 sandalye³⁵ elde ederek seçimleri kazanmış ve Yanukoviç başbakan olmuştur. Oligarklar ve Rus yanlısı grupların seçim sonuçları üzerinde etkili olduğu ileri sürülebilir. Özellikle 2006'daki doğal gaz ihtilafı bu konuda belirleyici olmuştur.³⁶ Ayrıca Turuncu Devrim'in bir süre sonra çökmesi ve devrimcilerin hemen hepsinin verdikleri sözleri tutmamasının ve Timoşenko-Yanukoviç kavgasının da seçimlerin kaybedilmesinde önemli rolleri olmuştur. Eylül 2007'de Ukrayna'da yapılan parlamento seçiminde yine Bölgeler Partisi çoğunluğu elde etmiştir.

Birinci turu 17 Ocak ikinci turu ise 17 Eylül 2010 tarihlerinde yapılan Başkanlık seçimlerinde Yanukoviç'in Bölgeler Partisi yüzde 36,75; Timoşenko bloku yüzde 26,06 ve Bizim Ukrayna yüzde 5,69 oy almıştır.³⁷ Timoşenko, Yanukoviç'i seçim sonuçlarına hile karıştırmakla suçlarsa da Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu gözlemcileri seçimlerin adil yapıldığını teyit etmişlerdir.³⁸ AB yetkilileri, Rus yanlısı Yanukoviç'in zaferinin

³¹ Sushko and Prystayko, a.g.e., s.134.

³² Bknz. Szporluk, Roman, "The Making of Modern Ukraine: The Western Dimension", Kasianov, Georgii & Ther, Philipp (der.), A Laboratory of Transnational History, CEU Yayınları, s. 249-286; Szporluk, Roman, "Poland in Modern Ukrainian History (1795-1991), August Zaleski Lecture Series, Harvard Center for European Studies, Cambridge, Ekim 2012, <https://www.youtube.com/watch?v=yiPY5x2P3Xs>, (20.12.2014).

³³ EU Increases Financial Assistance to Ukraine, EuropeWorld 9 Mart 2007, <http://www.Europaworld.org/week298/euincreases9307.html>, (21.11.2014).

³⁴ Özerdem, Fusun, "Avrupa Birliği Doğu Ortaklığı Programı ve Program Ülkelerinin Algıları -Üyelik Olmadan Asla", Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Ocak 2012, ss.14-34., <http://www.esbadergisi.com/images/sayi4/fsun%20zerdem-%20esba%204.%20say.pdf>, (10.11.2014).

³⁵ <http://www.electionguide.org/election.php?ID=984>, (11.11.2014).

³⁶ 2006 Gaz Krizi ile ilgili detaylı bilgi için bkz.; Stern, Jonathan, "The Russian-Ukrainian Gas Crisis of January 2006", Oxford Institute for Energy Studies, 16 Ocak 2006. <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/01/Jan2006-RussiaUkraineGasCrisis-JonathanStern.pdf>, (11.11.2014).

³⁷ <http://www.electionguide.org>, (11.11.2014).

³⁸ Ukrayna'da Turuncu Devrimin Sonu, Deutsche Welle 08 Şubat 2010, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5225510,00.html>, (20.09.2014).

Ukrayna'daki demokratikleşme sürecini kesintiye uğratması ihtimalinden endişe duymuştur.

Nisan 2010'da, Ukrayna devleti Rus donanmasının Ukrayna'da 2042'ye kadar kalmasına izin vermiştir. Hükümetin bu adımı, Rusya ile daha yakın ilişkiler içerisinde olmayı hedeflediğini göstermiştir. Fakat sivil toplum örgütleri, Turuncu Devrim zamanındaki Batı yanlısı, liberal ve demokratik bir ülke talep eden tavırlarından vazgeçmemişlerdir. Dolayısıyla bu adımla birlikte sivil toplum tarafından büyük bir protesto başlatılmış ve ülke yeniden kargaşa ortamına sürüklenmiştir.³⁹

Ukrayna 2010 yılından sonra, Rusya'ya yakın politikalar izlemeye başlamıştır. Bu dönemde ekonomik sorunlar devam etmiştir. Daha önce de değinildiği gibi mafya ile yakın ilişki içindeki oligarkların elinde olan ekonomik güç ve zenginlik dolayısıyla halkın çoğu fakirlik ve işsizliğe mahkum olmuştur. Tüm bu ekonomik koşulların sonucu olarak Ukrayna'da diğer post-komünist ülkelerde olduğu gibi yolsuzluk ülkenin tüm ekonomik, siyasi ve sosyal katmanlarında artmıştır. Ayrıca daha önce Turuncu Devrim'in oluşmasına neden olan anti-demokratik, otoriter bir siyasal yapının olması ve özel yetkileri bulunan Cumhurbaşkanı'nın siyaseti istediği şekilde yönlendiriyor olması da halk üzerinde siyasal ve sosyal bir baskı yaratmıştır.⁴⁰ Tüm bu koşullar ülkenin batısında (doğu bölgesinde farklı koşullar hâkimdir) iktidar ve halk arasında bir kopukluk ve güvensizlik ortamı yaratarak sivil toplumun tepki göstermesini tetiklemiştir.

2013 Meydan Devrimi'nin Oluşumu ve Nedenleri

Ukrayna'da 2004 yılında Turuncu Devrim ile birlikte kuvvetlenen Avrupa yanlısı tutum, o dönemde Ukrayna Devlet Başkanı olan Viktor Yanukoviç'in AB ile imzalanması öngörülen “Ortaklık Anlaşması”nı 2013 yılında Rusya'nın isteği üzerine iptal etmesiyle ivme kazanmıştır. Rusya'nın baskılarından ve ülkedeki ekonomik sıkıntılardan bunalan, çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu protestocular, Ukrayna genelinde aynı Turuncu Devrim'de olduğu gibi yeniden büyük gösteriler başlatmışlardır. Eylül 2013'de AB'ye uyum sağlanması talepleriyle sokaklarda gösterilere başlayan Ukraynalılar, hükümetin ve Cumhurbaşkanı'nın istifa etmesini ve birçok alanda ciddi sınırlamalar getiren “16 Ocak Yasaları”nın iptalini istemişlerdir.⁴¹ Sviatoslav Sviatnenko ve Alexander Vinogradov, Meydan Devrimi'ni üç ana aşamada incelemiştir (bkz. Tablo 3).⁴²

Tablo 3: Meydan Devrimi'nin Aşamaları

Eylemlerin Mahiyeti	Tarih	Gösterilerin Tarafları
Avrupa Yanlısı Öğrenci gösterileri (Pro-European Student Demonstrations)	21-31 Kasım 2013	Hükümete karşı başlatılan barışçıl protesto gösterileri

³⁹ Ukraine, Russia Approve Contentious Black Sea Deal, Radio Free Europe/Radio Liberty/Radio Liberty 27 Nisan 2010, http://www.rferl.org/content/Ukraine_MPs_Approve_Black_Sea_Deal/2025524.html, (10.11.2011).

⁴⁰ Ukrayna'daki demokratik değerler, sivil toplum ve yönetim biçimleriyle ilgili istatistiki bilgi için bkz. Habdank-Kolaczowska, Sylvana, Nations in Transit 2014: Eurasia's Rupture with Democracy, Freedom House, 2014, https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2014%20booklet_WEBSITE.pdf, (20.12.2014).

⁴¹ Köroğlu, Nergiz Özkural, Uzman Gözünden Ukrayna'daki Son Gelişmeler, Türksam, 29 Ocak 2014. Bakınız <http://www.turksam.org/tr/haberin-yorumu-detay/889-uzman-gozunden-ukrayna-daki-son-gelistmeler>, (25.12.2014).

⁴² Sviatnenko, Sviatoslav; Vinogradov, Alexander; "Euromaidan Values from a Comparative Perspective", SHCS Journal, Cilt 1, Sayı 1, 2014, s. 44.

“Onur Devrimi” (Revolution of Dignity)	1 Aralık 2013-16 Ocak 2014	Sivillerin devlete ve polise karşı yürüttükleri protesto gösterileri
Meydan'da Şiddet (Violent Maidan)	16 Ocak-22 Şubat 2014	Muhafifler ve Yanukoviç rejimi arasındaki şiddetli çatışmalar

Kaynak: Sviatnenko, Sviatoslav; Vinogradov, Alexander; "Euromaidan Values from a Comparative Perspective", SHCS Journal, Cilt 1, Sayı 1, 2014, s. 44.

Devrimin birinci aşaması, 21 Kasım'da Ukrayna hükümetinin AB ile Ortaklık Antlaşması'nı imzalamamasının akabindeki büyük protestolarla başlamıştır. Daha sonra 26 Kasım'da Ulusal Kiev-Mohyla Akademi Üniversitesi (NaUKMA) ve Kiev Ulusal Üniversitesi'nden öğrencilerin gösterileriyle hız kazanmıştır. NaUKMA'dan yaklaşık 1.500 kişi gösterilere katılmıştır. Fakat daha sonra öğrenciler polis tarafından şiddet gördükten sonra gösteriler ikinci aşamaya geçmiştir. Daha önce “Avrupa Bütünleşmesi İçin Öğrenci Birliği” sloganıyla yapılan gösteriler “çocuklarımız dövüldü” sloganıyla devam etmiş ve devlet karşıtı gösterilere dönüşmüştür. Devrimin ikinci aşaması, "Onur Devrimi" olarak adlandırılmıştır. Devrimin üçüncü aşaması olarak adlandırılan aşamada muhalifler ve Yanukoviç rejimi arasındaki şiddetli çatışmalar olduğu için bu aşama "şiddet sarmalı" olarak adlandırılmıştır. Yapılan keyfi kanunlara karşı 19 Ocak'ta gösteriler yeniden alevlenmiş ve hükümete karşı mücadele etmek üzere Halk Konseyi kurulmuştur.⁴³

AB ülkeleri, hemen yanı başında yer alan bir ülkede yaşanan iç istikrarsızlıktan ciddi şekilde rahatsız olmuşlardır. 19 Şubat 2014 tarihinde Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande ve Polonya Başbakanı Donald Tusk, Ukrayna'daki şiddet olaylarını kınamış ve bu ülkeye karşı acilen müeyyide uygulamasını istemişlerdir. BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun da, Kiev'de meydana gelen olayların yatışması için hükümetten protestolar nedeniyle gözaltına alınanların affedilmesini ve göstericilerden de hükümet binalarını boşaltmalarını istemiştir.⁴⁴

Polisle halk arasında yaşanan şiddetli çatışmaların ardından Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç bir darbe ile karşı karşıya olduğunu söyleyip istifa etmemiştir. Yanukoviç, Başbakan Nikolay Azarov'u görevden almış ve muhalefet partisi lideri Arseni Yatsenyuk'a da Başbakanlık teklif edilmiştir. Yatsenyuk kendisine yapılan teklifi geri çevireek muhalefetin kendi hükümetini kuracağını söylemiştir. Dolayısıyla başbakanlık görevini bir süre daha Başbakan'ın birinci yardımcısı görevini sürdüren Sergey Arbuzov vekaleten yürütmüştür. Muhalefet liderlerinden Özgürlük Partisi Lideri Oleg Tyahnibok, 2004 anayasasına dönmek için halkı miting düzenlemeye çağırması ve 18 Şubat 2014'de muhalefet Parlamento binasını ablukaya almıştır. Polislerin aşırı sert müdahalesi sonucu ölen ve yaralanan göstericiler olmuştur.⁴⁵ 22 Şubat'ta Ukrayna meclisi tarafından Yanukoviç'in devlet başkanlığından azledilmesiyle Meydan Devrimi'nin bahsedilen üçüncü aşaması da sona ermiştir.⁴⁶ Yanukoviç'in görevden alınmasından sonra tutuklu muhalif

⁴³ Ukrayna'da Yeni Başbakan Seçildi, Ntvmsncb, 27 Şubat 2014, <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25501526/>, (15.12.2014).

⁴⁴ Putin'den Gece Yarısı Telefonu, Ntvmsncb 19 Şubat 2014, <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25499824/>, (15.12.2014).

⁴⁵ Sokak Olayları Geri Döndü, Onbinler Parlamento'ya Yürüyor, UkrTürk 18 Şubat 2014. <http://ukrturk.net/sokak-olaylari-geri-dondu-onbinler-parlamentoya-yuruyor/>, (6.11.2014).

⁴⁶ Sviatnenko&Vinogradov, a.g.e., s. 44-46.

lider Yuliya Timoşenko da serbest bırakılmıştır.⁴⁷ Şubat ayının sonunda ise Ukrayna Parlamentosu Vatan Partisi Grup Başkanı Arseni Yatsenyuk başbakan olarak atanmıştır.⁴⁸ Ukrayna'da başlayan çatışmaların nedeni her ne kadar bu ülkenin AB'ye olan mesafesinin artması ve Rusya'ya yakınlaşması olarak görülse de temelinde, 2004 yılında gerçekleşen Turuncu Devrimi yaratan aynı iç ve dış dinamikler vardır. Bu nedenleri yeniden 2013 yılının şartlarıyla değerlendirmek gerekirse,⁴⁹ Ukrayna'daki milliyetçi hareketlerin ilk sırada geldiği görülür. Özellikle ülkenin batı kesiminde tarihsel ve kültürel anlamda da kendini Avrupa'nın parçası olarak gören halkın "Ukrayna kimliği" için verdiği mücadelenin karşısında ülkenin doğu kesiminde, bu göstericileri AB ve ABD'ye yandaş olan ve ülkenin istikrarını bozmaya çalışan teröristler olarak gören Rus yanlısı bir kesim bulunmaktadır. Dolayısıyla Ukrayna'daki kimlik inşa süreci henüz tüm ülkede içselleştirilememiştir ve her ne kadar göstericiler arasında doğu Ukraynalılar olsa da ülkede toplumsal bir kutuplaşma olduğu görülmektedir.⁵⁰ Ayrıca, muhalif hareket içerisinde Ukrayna milliyetçilerinin çoğunlukta olması, gösterilerin sağ ve aşırı kanata yakın kişiler tarafından yönlendirildiği kanısını güçlendirmektedir. Fakat Ukrayna'da sağ ve sol kavramları Avrupa ülkelerinde olduğundan çok farklı anlaşılmaktadır. Eski komünistlerin kurdukları partiler, sol yelpazede yer almasına rağmen Rus yanlısı aşırı sağcı politikalara yönelirken sağ-kanatta olduğu ileri sürülen partilerin daha liberal, demokratik ve Avrupa yanlısı olduğu görülmektedir.⁵¹ Ukrayna'da partilerin tutumu daha ziyade Rusya veya AB yanlısı olup olmadıklarına göre sınıflandırılmaktadır. Bu açıdan Ukrayna'daki gösterilerin aşırı sağ kesimin gösterileri olduğunu söylemek çok da tutarlı değildir. Bu ayaklanmalarda Avrupa yanlısı kesimi destekleyen partilerin milliyetçi olduğu bir gerçektir. Fakat bunların olaylardaki etkinliği oldukça azdır. Harvard Üniversitesi Ukrayna Araştırmaları Enstitüsü'nde araştırmacı olarak çalışan Hüseyin Oylupınar'a göre halk ayaklanmasının neo-nazilerle veya diğer faşistlerle özdeşleştirilmesinin doğru olmadığını bazı göstergelere bakarak anlamak mümkündür. Oylupınar faşist olarak anılan "Pravi Sektr"⁵² (Sağ Kesim) partisinin lideri Dmitri Yaroş'un cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yüzde 0,7 oranında oy almasının önemli bir gösterge olduğunu düşünmektedir.⁵³ İkinci gösterge olarak, Meydan sonrası kurulan hükümete Pravi Sektr'in önde gelen isimlerinin girmemesidir. Üçüncü gösterge de, Yatsenyuk hükümetinin etnik çeşitlilik -Arseni Yatsenyuk, Petro Proşenko gibi Meydan Devrimi sonrası kurulan ilk hükümetin bazı bakanları Yahudi kökenliydi- göstermesidir. Ayrıca Dimitri Yaroş kriz boyunca Yahudi Cemaati ile yakın iletişim ve işbirliği içinde olmuştur. Buna ilave olarak Dnipropetrovsk Valiliğine Ukrayna'nın en zengin Yahudilerinden Ihor Kolomoiski'i

⁴⁷ Ukrayna: Meclis Yanukoviç'i azletti, BBC, 22 Şubat 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/02/140222_ukrayna_azil, (27.9.2014).

⁴⁸ Ukrayna'da Yeni Başbakan Seçildi, Ntvmsncb, 27 Şubat 2014.

⁴⁹ Köroğlu, Nergiz Özkural, Uzman Gözünden Ukrayna'da Artan Şiddet Olayları, 19 Şubat 2014. <http://www.turksam.org/tr/haberin-yorumu-detay/942-uzman-gozunden-ukrayna-daki-artan-siddet-olaylari>, (25.12.2014).

⁵⁰ Doğu ve Batı bölgeleri arasındaki farklı siyasi yönelimlerle ilgili istatistikî araştırma sonuçları için bkz., Katchanovski, Ivan, "East or West? Regional Political Divisions in Ukraine since the 'Orange Revolution' and the 'Euromaidan'", Annual Meeting of the American Political Science Association, Washington DC, 28-31 Ağustos 2014.

⁵¹ Holmes, a.g.e., s. 229-235.

⁵² Right Sector: 2013 Halk Ayaklanmaları sırasında faal hale gelen milliyetçi bir ittifaktır. İttifakın en aşırı ucunu Partiot Ukrainy (Ukrayna Yurtseverleri) adlı küçük bir grup teşkil etmektedir. Bu ittifak genel olarak aşırı milliyetçi ya da faşist olarak da nitelendirilmektedir. Meydan olayları sonrasında siyasal bir partiye dönüşmüştür.

⁵³ <http://www.electionguide.org/elections/id/2338/>, (11.11.2014).

getirilmiştir. Ukrayna Yahudi Cemaatinin genel anlamda Meydan'a katılan göstericilerle paralel ülkeleri olan, hükümet destekçisi bir topluluk olduğu söylenebilir. Son olarak Oylupınar, meydana ölenlerin etnik kökenlerinin farklı oluşunu Ukrayna'daki halk hareketinin neo-naziler tarafından yönlendirilmediğinin göstergesi olarak sunulabileceğini ifade etmektedir. Örneğin; polisler tarafından Meydan'da ilk öldürülen şahıs bir Ermeni' idi. Ayrıca, gösterilerde Kırım Tatarları ve dahası Yahudiler de oldukça etkin rol oynamışlardır.⁵⁴ Bu bağlamda meydan gösterilerini salt neo-nazilerin ve Ukraynalı faşistlerin düzenlediğini ya da kontrol ettiğini söylemek çok da doğru olmayacaktır. Tüm bu iddiaları Rusların propagandasının bir parçası olarak değerlendirenler de bulunmaktadır.⁵⁵

Ukrayna'da çatışmaları başlatan ikinci faktör ise; Soğuk Savaş sonrasında AB ve Rusya'nın etki alanları arasında sıkışan Ukrayna'nın bu güç mücadelesinde nerede duracağı noktasında toplumsal bir uzlaşma zemini bulunmamasıdır. Ukrayna, 2005-2010 dönemi sonrası, Yanukoviç'in Turuncu Koalisyonu tasfiye etmesi ve iktidara gelmesiyle birlikte Rusya'ya yakınlaşmıştır. 2004 yılından sonra AB'ye üye olmak için büyük bir heves içerisinde olan Ukrayna, Avrupa Komşuluk Politikası'nın üyelik perspektifi sunmaması üzerine hayal kırıklığına uğramıştır. Ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkiler kurulmaya çalışılmışsa da çok başarılı olunamamış ve Ukraynalılar bu anlamda tatmin olmamışlardır. Fakat yine de baskısını arttıran Rusya karşısında AB ile imzalanan ve geliştirilen antlaşmalar büyük değer taşımaktadır. Bu bağlamda iktidarın toplumsal hassasiyetleri göz ardı ederek davranması toplumsal bir hezeyana neden olmuştur. Ayrıca polislerin kullandığı orantısız gücün de göstericiler üzerinde olumsuz etkisi olmuş ve çatışmaların şiddetinin artmasına neden olmuştur.

Üçüncü neden ise; 2005-2010 yılları arasında nispeten ekonomik gelişme sağlanmış ve Ukrayna artık büyük ölçüde liberal piyasa ekonomisine geçmiş olsa da⁵⁶ yaşanan ekonomik sıkıntılardır. Ekonomik sorunlar daha ziyade ülkenin Rusya'ya olan doğalgaz bağımlılığı ile de bağlantılıdır.⁵⁷ Ukrayna, Rusya'ya ciddi miktarda borçlanmıştır ve doğalgaz borcu için Rusya'nın Gazprom Şirketi'ne 1.450.000.000 Amerikan doları ödemiştir fakat halen ödenmemiş borçları bulunmaktadır.⁵⁸ Rusya, Ukrayna'nın kendi taleplerini yerine getirmesi halinde bu ülkeye 15.000.000.000 dolarlık kredi vereceğini taahhüt etmiştir.⁵⁹ Aralık 2013'de Ukrayna ve Rusya arasında kredi ile ilgili yapılan bu

⁵⁴ Harvard Üniversitesi Ukrayna Araştırmaları Enstitüsü Uzmanı Hüseyin Oylupınar ile 19 Eylül 2014 tarihinde İzmir'de yapılan söyleşi.

⁵⁵ Bkz. Timothy Snyder, "Ukraine: The Haze of Propoganda", 11 Mart 2014. Timotyhy Snyder, "Fascism, Russia, Ukraine", 20 Mart 2014, <http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2014/mar/01/ukraine-haze-propaganda/>, (18.12.2014); Haran, Olexiy, Don't Believe the Russian Propaganda About Ukrain's 'fascist' Protesters, The Guardian 13 Mart 2014, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/13/russian-propaganda-ukraine-fascist-protesters-euromaidan>, (23.12.2014).

⁵⁶ Sutela, Pekka, "The Underachiever: Ukraine's Economy since 1991", Carnegie Endowment for International Peace, Mart 2012, <http://carnegieendowment.org/2012/03/09/underachiever-ukraine-s-economy-since-1991#>, (12.09.2014).

⁵⁷ Pirani, Simon, "Ukraine's Gaz Sector", Oxford Institute for Energy Studies, Haziran 2007. <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG21-UkrainesGasSector-SimonPirani-2007.pdf>, (2.11.2010). Pirani, Simon; Stern, Jonathan; Yafimava, Katja; "The Ruso-Ukrainian Gas Dispute of January 2009: A Comprehensive Assessment, Şubat 2009, <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG27-TheRussoUkrainianGasDisputeofJanuary2009AComprehensiveAssessment-JonathanSternSimonPiraniKatjaYafimava-2009.pdf>, (2.11.2010).

⁵⁸ Ukrayna, Gazprom'a 1,45 Milyar Dolar Ödedi, Dünya, 5 Kasım 2014., <http://www.dunya.com/ukrayna-gazproma-145-milyar-dolar-odedi-243740h.htm>, (14.12.2014).

⁵⁹ Kirby, Paul, Russia's Gas Fight with Ukraine, BBCNews 31 Ekim 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-29521564>, (12.12.2014).

görüşmeler esnasında Yanukoviç ülkesinde başlayan büyük gösterileri dikkate almada Rus kredisine olumlu baktığını belirtmiştir. Cumhurbaşkanı'nın bu tutumu da ülkede yaşanan gösterilerin şiddetlenmesine neden olmuştur.⁶⁰

Meydan Devrimi'nden İç Savaşa Evrilen Gelişmeler ve Uluslararası Sistemdeki Tepkiler

Şubat 2014'de Rus güçleri Kırım'daki ayrılıkçı güçlere yardım etmiş ve akabinde Kırım'ı ilhak etmiştir. Bu durum Soğuk Savaş'tan beri Rusya ve Batılı ülkeler arasındaki ipleri geren en önemli olay olmuştur. Bu olayı takiben Nisan ayında Ukrayna'nın doğusundaki Donetsk şehrindeki ayrılıkçılar "bağımsız bir cumhuriyet" ilan etmişlerdir. Hükümet, doğudaki ayrılıkçılara karşı "anti-terörist" operasyonlar düzenlemiştir. Donetsk ve Luhansk'ta yaşayan ahali bağımsızlık için seçime gitmişler fakat Kiev bu seçimleri meşru kabul etmemiştir. Petro Proşenko⁶¹ Mayıs 2014'te Başkan olmuş ve ülkeyi Rusya'nın etkisinden kurtarmak için AB ile Ortaklık Antlaşması imzalamıştır. AB ve ABD'nin, Rusya'nın Ukrayna'da izlemiş olduğu politikalar nedeniyle tutumlarını sertleştirilmesiyle doğru orantılı olarak Rusya da aynı şeyi yapmıştır. Rus hükümeti Ağustos ayı itibariyle ayrılıkçıların olduğu şehirlere yardım konvoyları yollamaya başlamış ve Rus askeri güçleri Ukrayna içerisinde bizzat etkin olmaya başlamışlardır.⁶² Temmuz 2014'ün sonunda Ukrayna Başbakanı Arseni Yatsenyuk istifa etmiş ve parlamentodaki sorumluluklarından da vazgeçtiğini açıklamıştır. İstifa nedenini ise "koalisyonun çökmesi ve hükümetin sürekli inisiyatiflerin önünü tıkaması" olarak belirtmiştir.⁶³ Fakat istifası parlamento tarafından çatışmaların olduğu hassas bir dönemde başbakanın değişmesinin durumu daha da kötüleştirileceği gerekçesiyle reddedilmiştir.⁶⁴

Ukrayna hükümeti ile ülkenin doğusundaki Rusya yanlısı ayrılıkçılar, 5 Eylül 2014'de ateşkes imzalamışlar ancak 48 saat geçmeden ateşkes bozulmuştur. Rus askerlerinin ateşkesi bozması Ukrayna tarafı için de ileride yapılacak ateşkesler noktasında güvensizliğin oluşmasına neden olmuştur. Ateşkesin ardından 16 Eylül'de, Ukrayna Parlamentosu, ülkenin doğusunda ayrılıkçıların denetiminde olan bölgelere özerklik, isyancılara ise af getirilmesini öngören yeni yasayı onaylamıştır.⁶⁵ Ateşkes ve af yasası gibi sonuç getirmeyen barış çabalarının akabinde hem Ukrayna'da hem de Kiev tarafından tanınmayan Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyetlerinde seçimler yapılmıştır. Ukrayna'da, 26 Ekim'de erken genel seçimler yapılmıştır. Bu seçimlere 29 siyasi parti katılmış, seçim barajı yüzde 5 olarak belirlenmiş ve 21 ülkeden 2.300 gözlemci bu seçimleri izlemiştir.⁶⁶ Seçimlerin adil olarak yapılması ve meşru olması için büyük çaba sarf edilmiştir. Yatsenyuk'un başında olduğu Halk Cephesi, Proşenko'nun partisini yüzde 22,2 oranında oy alarak yenmiştir. Fakat öte yandan Proşenko'nun partisi de yüzde 21,8'lik

⁶⁰ Köroğlu, "Uzman Gözünden Ukrayna'da Artan Şiddet Olayları", 19 Şubat 2014.

⁶¹ Petro Poroşenko, Ukrayna'nın "çikolata devi" olarak bilinen Ukraynalı oligarklardan biridir. Dolayısıyla sisteme karşı bir devrim olmasına rağmen yine bir oligarkın başkan olarak seçilmesi ilginçtir. Profile: Ukraine's President Petro Proşenko, BBC, 7 Haziran 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-26822741>, (11.11.2014).

⁶² BBC, Ukraine Profile, <http://www.bbc.com/news/world-europe-18010123>, (11.11.2014).

⁶³ Ukrayna Başbakanı İstifa Etti, CNN Türk, 24 Temmuz 2014, <http://www.cnn.com/haber/dunya/ukrayna-basbakani-istifa-etti>, (18.12.2014).

⁶⁴ Yatsenyuk: O Yasanın İptal Edilmesi Gerekliyor, TRTHaber, 09 Aralık 2014, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/yatsenyuk-o-yasanin-iptal-edilmesi-gerekliyor-154874.html>, (12.12.2014).

⁶⁵ Ukrayna: Ayrılıkçılara Özerklik ve Af Yasası, BBC, 16 Eylül 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/09/140916_ukrayna_ozerklik_af_yasasi, (13.11.2014).

⁶⁶ Ukrayna Tarihindeki En Demokratik Seçimi Yapacak, Hürriyet, 24 Ekim 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/27448278>, (15.12.2014).

oy almıştır.⁶⁷ Rus yanlısı ayrılıkçılarca tek taraflı olarak ilan edilen Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyetlerinde ise 3 Kasım'da, parlamento ve başkanlık seçimleri yapılmıştır. Seçim sonuçlarına göre Donetsk'te başkanlık seçimlerini Aleksandr Zaharchenko, Luhansk'ta ise seçimi İgor Plotnitski kazanmıştır. Lugansk Halk Cumhuriyeti Merkez Seçim Komisyonu Başkanı Sergey Kozyakov, bu seçimlerde 705.605 seçmenin oy kullandığını ve seçimlere katılma oranının yüzde 68,7 olduğunu belirtmiştir.⁶⁸ Ukrayna hükümeti, bu cumhuriyetleri ve dolayısıyla yaptıkları hiçbir seçimi tanımamış ve bu cumhuriyetleri kuranların ayrılıkçı terörist olduklarını ilan etmekle yetinmiştir.

Meydan Devrimi'nin polis tarafından kanlı bir şekilde bastırılması ve hükümetin değişmesi sonrasında ülkenin doğusunda ayrılıkçı hareketler başlamıştır. Ayrılıkçılara yönelik anti-terörist eylemlerin başlaması sonucunda pek çok sivil vatandaş da hayatını kaybetmiştir. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Amerika, Avrupa ve Orta Asya Bölümü Başkanı Gianni Magazzeni, 7 Mayıs-7 Haziran 2014 tarihleri arasında yapılan araştırmaları içeren raporda Ukrayna'nın doğusundaki Donetsk ve Lugansk'ta insan hakları ihlallerinin arttığını belirtmiştir. Buradaki insan hakları ihlalleri salt devletin müdahalesi sonucu olmayıp Donetsk ve Lugansk'da silahlı grupların (daha ziyade Kafkaslardan ve Çeçenistan'dan gelen) sivillere yönelik şiddet içerikli eylemlerinin bir sonucu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Magazzeni Kırım Tatarlarının özgürlüklerinin kısıtlandığını ve baskı altında olduklarını belirtmiştir.⁶⁹ Kırım Tatarlarının Lideri ve Ukrayna Meclisi Milletvekili Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu, Kırım vatandaşlarına Rus vatandaşı olmaları konusunda büyük baskı ve zorlamalar yapıldığını belirtmiştir.⁷⁰ Her ne kadar Ukrayna hükümetinin uyguladığı anti-terörist eylemler bağlamında siviller şiddete maruz kalmış olsa da Donetsk, Lugansk ve Kırım'da da sivillere yönelik şiddet eylemleri meydana gelmiştir.

Yabancı ülkelerin Ukrayna'daki iç savaş hakkındaki görüşlerine bakıldığında ise; Polonya ve Baltık ülkelerinin, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinden sonra kendi güvenliklerinden endişe etmeye başladıkları, NATO'nun ise anti-balistik füze savunma sisteminin Rusya'ya çevrilmesini talep ettiği görülmektedir. Ancak Almanya'nın da aralarında bulunduğu birçok NATO ülkesi Rusya'yı bu hamle ile gereksiz şekilde tahrik etmenin anlamsız olduğunu ileri sürmüş ve bu fikre karşı çıkmışlardır.⁷¹ Fakat NATO, 2015 yılı için 48 saat içerisinde harekete geçebilen 4.000 askerden oluşacak acil müdahale kuvvetini kuracak olan Hazırlık Eylem Planını (RAP) kabul etmiştir. Almanya, herhangi bir kriz söz konusu olduğunda otuz gün içerisinde hazır olabilecek "mızrak ucu" adı verilen bu acil müdahale gücünün komutasını üstlenecektir.⁷² Dolayısıyla başta Almanya olmak üzere, AB üyesi ülkeler, NATO bağlamında güvenlik önlemlerini arttırmakta fakat

⁶⁷ Good Voters, Not Such Good Guys, The Economist, 1 Kasım 2014, <http://www.economist.com/news/europe/21629375-poll-results-were-promising-future-ukraine-dauntingly-difficult-good-voters>, (15.12.2014).

⁶⁸ Ayrılıkçılar Başkanlarını Seçti, TRTHaber 3 Kasım 2014. <http://www.trthaber.com/haber/dunya/ayrilikcilar-baskanlarini-secti-150030.html>, (13.12.2014).

⁶⁹ Ukrayna ve Kırım'daki İnsan Hakları İhlalleri Arttı, Anadolu Ajansı, 18 Haziran 2014, <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/346779--ukrayna-ve-kirimdaki-insan-haklari-ihlalleri-artti>, (19.09.2014)

⁷⁰ Kırım Tatarları Rus Vatandaşı Olmaya Zorlanıyor, Anadolu Ajansı, 30 Nisan 2014.

<http://www.aa.com.tr/tr/tag/320513--kirim-tatarlari-rus-vatandasi-olmaya-zorlaniyor>, (18.09.2014).

⁷¹ Doğu Avrupa Ülkeleri, NATO Füze Kalkanının Rusya'ya yönlendirilmesini İstedi, Euractive, 26 Ağustos 2014.

⁷² Alman Ordusu En Ön Cephe, AGDHaberAjansı, 20 Kasım 2014, <http://www.agdha.berajansi.com/dis-haberler/alman-ordusu-en-on-cephede-h2075.html>, (11.12.2014).

bir yandan da Rusya'yı tedirgin edecek yaklaşımlar konusunda titiz şekilde hareket etmektedirler.

Ukrayna, Rusya ile yaşanan güvenlik sorunsalı nedeniyle NATO üyesi olma konusundaki isteğini bir kez daha dile getirmiştir. Fakat özellikle Almanya bu konuda temkinli olunması gerektiği düşüncesindedir. Almanya Dışişleri Bakanı Walther Steinmeier yaptığı açıklamada Ukrayna'nın NATO üyeliğine karşın yaptığı başvuruyu kabul etmeyeceklerini beyan etmiştir.⁷³ Ukrayna Başbakanı Yatsenyuk, "Ukrayna'nın herhangi bir askeri ittifaka üye olmamasını öngören bağlantısızlık statüsü" nün iptal edilmesini sağlayacak hukuki altyapının düzenleneceğini ve Ukrayna ordusunun kısa sürede NATO standartlarına uygun hale getirileceğini bildirmiştir. Bunun için NATO ortak eylem planı hayata geçirilecek ve milli gelirin yüzde 5'i ülkenin savunma ve güvenlik harcamalarına ayrılacaktır.⁷⁴

Bu çatışmalar bütün Ukraynalılar açısından ağır bir bilanço ortaya çıkarmış ve ülke fiili olarak bölünme aşamasında gelmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden yapılan açıklamaya göre bugüne kadar, "Ukrayna'da 824.000 kişi yerinden olmuş, yaklaşık 3.000 kişi hayatını kaybetmiş, 430.000 kişi Ukrayna içinde yer değiştirmiş ülke dışına kaçanların ise 387.000'i Rusya'ya, 6.600'ü AB'ye ve 581'i Beyaz Rusya'ya gitmiştir."⁷⁵

Turuncu Devrim ve Meydan Devrimlerinin Karşılaştırılması

Turuncu Devrim ve Meydan Devrimi karşılaştırıldığında (bkz. Tablo 4.) her iki devrimin bazı ortak noktaları olduğu görülmektedir. Bu konudaki mevcut yazın ve yorumlar incelendiğinde, Meydan Devrim'inin Turuncu Devrim'in devamı niteliğinde olduğunu söyleyenler olduğu kadar çok farklı iki devrim olduğunu öne süren yazarlar da vardır. Meydan Devrimi'nin Turuncu Devrim'in devamı olduğu varsayımı bu devrimlerin ortak özelliklerinin olduğu gerekçesine dayanmaktadır. Ortak noktalarına baktığımızda iki devrimin de başladığı yerin Özgürlük Meydanı olduğu görülmektedir. Ayrıca devrimin başlangıç tarihinin Turuncu Devrim'in yıldönümüyle aynı zamana denk düşmesi de bunun bir tesadüf olamayacağı görüşünü ortaya koymaktadır.⁷⁶ Ayrıca göstericiler Meydan Devrimi'nde de Turuncu Devrim sırasında söylenen şarkıları ve sloganları⁷⁷ söylemişlerdir.⁷⁸ Yulya Timoşenko'nun kızı Evjenya, Meydan Devrimi esnasında "Turuncu Devrim'de tamamlamadığımızı tamamlayacağız" demiştir.⁷⁹ Timoşenko serbest kaldıktan sonra Özgürlük Meydanı'nda etkileyici bir konuşma yapmıştır. Bu bağlamda, Timoşenko'nun katılımı ile birlikte Meydan Devrimi ve Turuncu Devrim arasında organik bir bağı olduğu dahi ileri sürülebilir. Fakat Turuncu Devrim'in başarısızlığından ötürü

⁷³ Almanya Ukrayna'yı NATO'ya istemiyor, Skyturkhaber, 24 Kasım 2014, <http://www.skyturkhaber.net/almanya-ukraynayı-natoda-istemiyor.html>, (24.12.2014).

⁷⁴ Yatsenyuk: O Yasanın İptal Edilmesi Gerekiyor, TRTHaber, 09 Aralık 2014, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/yatsenyuk-o-yasanin-iptal-edilmesi-gerekiyor-154874.html>, (12.12.2014).

⁷⁵ 800 Bin Ukraynalı Evinden oldu, Habervaktim 24 Ekim 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/08/140829_ukrayna_nato, (21.11.2014).

⁷⁶ Stepniski, Jeff, "Phase 1:Euromaidan and the Orange Revolution", Contemporary Ukraine Research Forum, 20 Mart 2014, <http://euromaidan-researchforum.ca/2014/03/20/phase-1-euromaidan-and-the-orange-revolution/>, (25.12.2014).

⁷⁷ "Ukrayna Avrupa'dır!" daha önce Turuncu Devrim sırasında da oldukça popüler bir slogandı.

⁷⁸ Stepniski, a.ge.

⁷⁹ Aynı yerde.

Timoşenko'yu suçlu bulan geniş bir kesim bulunduğu için⁸⁰ buradaki kitlenin tamamının onu desteklediği söylenemez. Fakat yine de bu iki devrimin en belirgin ortak yönü, devrime katılanların Batı değerlerini benimseyen ve bu değerlerle yaşamak isteyen insanların olmasıdır. Bir diğer ortak nokta ise iki devrimde de iktidara karşı büyük bir tepkinin var olmasıdır.

Turuncu Devrim ve Meydan Devrimi'ni ayıran en büyük fark iki devrimin örgütlenme biçimleri ve genel nitelikleridir. Turuncu Devrim, dönemin muhalefet partisi ve onun yandaşları tarafından gerçekleştirilmiştir. Meydan Devrimi ise büyük ölçüde sivil bir oluşumdur. Kiev Uluslararası Sosyoloji Enstitüsünün 7-8 Aralık 2013'te yaptığı bir araştırma göstericilerin yaklaşık yüzde 90'ının herhangi bir siyasi partiyle bir bağının olmadığını göstermiştir.⁸¹ Sivil bir oluşumdan meydana gelen Meydan Devrimi'nde vatandaşların devlet otoritesine karşı başkaldırısı söz konusudur. Turuncu Devrim ise daha ziyade belirli bir siyasi parti etrafında şekillenmiş gösteriler zincirinden ibaretti. Ayrıca Meydan Devrim'i, Turuncu Devrim gibi sadece ülkenin başkentiyle sınırlı kalmamış diğer bölgelere yayılarak tüm yurttaki etkili olmuştur.⁸²

Tablo 4. Turuncu Devrim ve Meydan Devrimi'nin Karşılaştırılması

	Turuncu Devrim	Meydan Devrimi
Süresi	Kasım 2004-Ocak 2005	Eylül 2013-22 Şubat 2014
Yeri	Özgürlük Meydanı	Özgürlük Meydanı
Etkisi/Şiddeti	Zayıf: Muhalefet liderleri ve yandaşlarının vaatlerini yerine getirmemeleri ve iktidardan düşmeleri	Kuvvetli: Yanukoviç'in iktidardan düşmesi ve iktidarın el değiştirmesi
Katılımcılar	Muhalefet partileri ve destekçileri (Ukrayna'nın batı bölgeleri, Kırım'lılar, STK'ler ve öğrenci grupları)	Ukrayna'nın batı bölgeleri, Kırım'lılar STK'ler ve öğrenci grupları
Nedenleri	Seçim sonuçlarına ve Kuçma'nın yönetimine karşı AB yanlılarının tepkisi	Yanukoviç yönetiminin AB ile Ortaklık Antlaşması'nı imzalamamasına AB yanlılarının tepkisi ve Yanukoviç yönetiminin Rus yanlısı politikaları ve otoriter yönetim anlayışı
	<i>Barışçıl son:</i> Muhalefet Partisi'nin seçimleri kazanması ve Yuşenko'nun başbakan olması	<i>Çatışmacı son:</i> Hükümet ve devlet başkanının değişmesi, tutuklu muhalif Timoşenko'nun serbest bırakılması. AB ile Ortaklık Antlaşması'nın imzalanması, Donetsk ve Luhansk'ta ayrılıkçıların cumhuriyet ilan etmeleri, Ukrayna ile ayrılıkçılar arasında çatışmaların başlaması, Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

⁸⁰ Yulia Tymoshenko Calls on Protesters to Remain in Maidan, Euronews 23 Şubat 2014, <http://www.euronews.com/2014/02/23/yulia-tymoshenko-calls-on-protesters-to-remain-in-maidan/>, (11.12.2014).

⁸¹ Kiev Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü, Maidan-2013: Who protests, why and for what?, 7-8 Aralık 2013 aktaran Pishchikova, Kateryna, "Civic Awakening: The Impact of Euromaidan on Ukraine's Politics and Society", FRIDE: A European Think Tank for Global Action, No 124, Temmuz 2014.

⁸² Pishchikova, a.g.e., s. 3-4.

Turuncu Devrim'in etkisi muhalefet liderleri ve yandaşlarının sözlerini tutamamaları ve kısa süre içinde iktidardan düşmesi nedeniyle kısa süreli ve zayıf olmuştur. Meydan Devrimi ise Yanukoviç'in liderliğinin sona erdirilmesi, iktidarın el değiştirmesi ve ülkede yarattığı sonuçlar nedeniyle daha güçlü olmuştur. Öte yandan Turuncu Devrim barışçıl bir şekilde sona ererken Meydan Devrimi'nin akabinde şiddetli çatışmalar olmuş ve ülke iç savaşa sürüklenmiştir.⁸³

Turuncu Devrim daha siyasi bir devrim olarak nitelendirilebilirken Meydan Devrimi daha ziyade "değerler devrimi" olarak nitelendirilebilir.⁸⁴ Kiev Uluslararası Sosyoloji Enstitüsünün yaptığı ankete göre, Meydan Devrimi'ne katılanların büyük bölümünü seçkinler ve sanatçılar gibi eğitilmiş kesim oluşturmuştur.⁸⁵ Meydan Devrimi, her ne kadar AB yanlılarının başlattığı bir protestolar zinciri olsa da daha sonra devlet otoritesine ve sisteme karşı bir devrim niteliği kazanmıştır.⁸⁶

Her iki devrimde de başta bazı AB ülkeleri ve ABD olmak üzere Batılı ülkelerin Meydan Devrimi'ne destek olduğunu görmekteyiz. Rusya, Turuncu Devrim'in akabinde doğalgaz kartını kullanarak Ukrayna üzerindeki etkinliğini kısa sürede sağlamıştı. Meydan Devrimi'nde ise Rusya olaylara çok daha fazla müdahil olmuştur. Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi Moskova yönetimi ve Batılı ülkeler arasında ciddi bir gerginlik yaratmıştır. Ayrıca Ukrayna'nın doğusundaki Rus yanlısı ayrılıkçıların Donetsk şehrinde bağımsızlık ilan etmeleri de iç savaşın başlamasına neden olmuştur. Hükümet de ülkenin doğusuna anti-terörist operasyon düzenlemiştir.

Sonuç

Ukrayna'daki devrimler ele alırken iç dinamiklerin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda makalede, ülkede 2004 ve 2013 yıllarında başlayan devrimlerin anlaşılabilmesinin salt büyük güçlerin jeopolitik ihtiyaçları çerçevesinde analiz edilemeyeceği ileri sürülmektedir. Öte yandan Ukrayna'daki ulus-inşa süreci ve iç dinamiklerin de AB ve Rusya gibi büyük güçlerin etki alanları göz ardı edilerek yorumlanamayacağı ifade edilmektedir. Bu çerçevede, Ukrayna devrimlerine etki eden iç faktörlerin anlaşılması önem arz etmektedir.

Makalede, öncelikle Turuncu Devrimi'nin oluşum nedenleri ve bu devrimden sonra yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Daha sonra ise 2013 Meydan Devrimi'nin oluşum nedenleri incelenmiştir. Meydan Devrimi'nden iç savaşa doğru yönelen gelişmeler anlatıldıktan sonra Ukrayna'daki iç savaşa Batılı ülkelerin gösterdikleri tepkiler ele alınmıştır. Son olarak Turuncu Devrim ve Meydan Devrimi karşılaştırılarak analiz yapılmıştır.

Ukrayna'daki son gelişmeler incelendiğinde bu ülkede milli kimlik inşasının ülkenin doğu kesiminde başarılı olmadığını ve ülkenin bölünme noktasına geldiği görülmektedir. Rusya'nın doğalgaz konusundaki gücünü Ukrayna'nın doğusu üzerinde siyasal ve kültürel etki kurmak ve jeopolitik çıkarlarını desteklemek için kullandığı öne

⁸³ Katchanovski, Ivan, "East or West? Regional Political Divisions in Ukraine since the 'Orange Revolution' and the 'Euromaidan'", Annual Meeting of the American Political Science Association, Washington DC, 28-31 Ağustos 2014, s. 4-5.

⁸⁴ Sviatnenko, Sviatoslav; Vinogradov, Alexander; "Euromaidan Values from a Comparative Perspective", SHCS Journal, Cilt 1, Sayı 1, 2014, s. 42.

⁸⁵ Kucheriv, Ilko, Democratic Initiatives Foundation, "From Square-camp to Square-Sich: what has changed?", http://www.dif.org.ua/en/polls/2014_polls/vid-maidanu-taboru-do-maidan.htm, aktaran a.g.e, s. 42.

⁸⁶ Pishchikova, a.g.e., s. 3-4.

sürülebilir. Rusya, Kırım'ı ilhak ederek Ukrayna'nın iç siyasetine karışmaktan çekinmediğini ve jeopolitik çıkarlarının ne denli önemli olduğunu göstermiştir.

AB, Ukrayna'daki Avrupa yanlısı halk hareketlerini desteklemekten kaçınmadığını hem Turuncu Devrim hem de Meydan Devrimi'nde göstermiştir. Fakat AB, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve Ukrayna'da iç savaş çıkmasıyla birlikte daha ziyade kendi sınırlarındaki güvenlik tedbirlerini artırmakla yetinmiştir. Rusya karşısında Ukrayna'yı müdafaa edecek askeri gücü olmadığı için (her ne kadar 400 kişilik acil müdahale gücü oluşturmuş olsa da) şu anda ihtiyatlı bir politika izlemektedir. Dolayısıyla AB'nin Ukrayna'ya destek olma bağlamında güçlü bir tavır sergileyemediği belirtilebilir.

Ukrayna'daki kimlik inşa sürecinin toplumsal kutuplaşmanın akabinde iç savaşa ve bölünme sürecine evrilmesi ülkenin geleceği açısından olumsuz bir manzara oluşturmaktadır. Çatışmada, her iki tarafta büyük kayıplar vermektedir. AB'nin ve Rusya'nın etki alanları arasında sıkışan Ukrayna bağımsızlığını korumada zaafa uğramıştır. Çatışmaların son bulmaması halinde, ülkenin iki büyük güce yakın olacak iki devletli bir yapıya doğru gitmesi kaçınılmaz görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alman Ordusu En Ön Cephe, AGDHaberAjansı, 20 Kasım 2014, <http://www.agdhaberajansi.com/dis-haberler/alman-ordusu-en-on-cephede-h2075.html>, (11.12.2014).
- Almanya Ukrayna'yı NATO'ya istemiyor, Skyturkhaber, 24 Kasım 2014. <http://www.skyturkhaber.net/almanya-ukraynayı-natoda-istemiyor.html>, (24.12.2014).
- Ayrılıkçılar Başkanlarını Seçti, TRTHaber 3 Kasım 2014. <http://www.trthaber.com/haber/dunya/ayrilikcilar-baskanlarini-secti-150030.html>, (13.12.2014).
- Ash, Timothy Garton, When, how and where should West Promote Democracy, The Guardian News Service 17 Aralık 2004, <http://www.dawn.com/2004/12/17/int7.htm>, (3.05.2010).
- Balmaceda, Margarita, Russia's Power, Oligarchs' Profits and Ukraine's Missing Energy Policy, 1995-2006, Routledge, 2008.
- Politics of Energy Dependency: Ukraine, Belarus and Lithuania Between Domestic Oligarchs and Russian Pressure, University of Toronto Press, 2013.
- Baev, Pavel K., Russian Energy Policy and Military Power, Routledge, Londra ve Newyork, 2008.
- BBC, Ukraine Profile, <http://www.bbc.com/news/world-europe-18010123>, (11.11.2014).
- Bianchini, Stefano; Schöpflin, George & Shoup, Paul (der.), Post-comunist Transition as a European Problem, Longo Ediotore Ravenna, İtalya 2002.
- Brzezinski, Zbigniew, Büyük Satranç Tahtası, (çev.) Yelda Türedi, İnkılap Yayınevi, 2005.
- Doğu Avrupa Ülkeleri, NATO Füze Kalkanının Rusya'ya yönlendirilmesini İstedi, Euractive, 26 Ağustos 2014.
- Election Guide, <http://www.electionguide.org>, (15.03.2014).
- EU Increases Financial Assistance to Ukraine, EuropeWorld 9 Mart 2007, <http://www.Europaworld.org/week298/euincreases9307.html>, (21.11.2014).
- Filiatreau, Svetlana, “Christian Faith, Nonviolence and Ukraine's Orange Revolution: A Case Study of the Embassy of God Church”, Religion in Eastern Europe XXIX, Cilt 3, Ağustos 2009.
- Habdank-Kolaczowska, Sylvana, Nations in Transit 2014: Eurasia's Rupture with Democracy, Freedom House, 2014, https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2014%20booklet_WEBSITE.pdf, (20.12.2014).
- Handerson, Karen (der.), Back to Europe: Central and Eastern Europe and the European Union, UCL Yayınları, 1999.
- Haran, Olexiy, Don't Believe the Russian Propaganda About Ukrain's 'fascist' Protesters, The Guardian 13 Mart 2014, <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/13/russian-propaganda-ukraine-fascist-protesters-euromaidan>, (23.12.2014).
- Harvard Üniversitesi Ukrayna Araştırmaları Enstitüsü Uzmanı Hüseyin Oylupınar ile 19 Eylül 2014 tarihinde İzmir'de yapılan söyleşi.
- Himka, John-Paul, Religion and Nationality in Western Ukraine, McGill-Queen's University Press, 1999.
- Holmes, Leslie, Post Komünizm, (çev.) Yavuz Alagon, Doruk, Ankara 2002.
- Kamalov, İlyas, Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövanşı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2008. Melville, Andrei; Tatiana Shakleina, Russian Foreign Policy in Transition, Central European University Yayınları, 2005.

Kandelaki, Giorgi, "Georgia's Rose Revolution: A Participant's Perspective", Special Report, United States Institute of Peace (USIP), s. 2, <http://www.usip.org/sites/default/files/sr167.pdf>, (15.07.2013).

Katchanovski, Ivan, "East or West? Regional Political Divisions in Ukraine since the 'Orange Revolution' and the 'Euromaidan'", Annual Meeting of the American Political Science Association, Washington DC, 28-31 Ağustos 2014.

Kırım Tatarları Rus Vatandaşı Olmaya Zorlanıyor, Anadolu Ajansı, 30 Nisan 2014. <http://www.aa.com.tr/tr/tag/320513--kirim-tatarlari-rus-vatandasi-olmaya-zorlaniyor>, (18.09.2014).

Kiev Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü, "Maidan-2013: Who protests, why and for what?", 7-8 Aralık 2013 aktaran Pishchikova, Kateryna, "Civic Awakening: The Impact of Euromaidan on Ukraine's Politics and Society", FRIDE: A European Think Tank for Global Action, No 124, Temmuz 2014.

Kirby, Paul, Russia's Gas Fight with Ukraine, BBCNews 31 Ekim 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-29521564>, (12.12.2014).

Krajka, Wieslaw, A Return to the Roots: Conrad, Poland and East- Central Europe, Maria Curie-Slodowska University, Lublin 2004.

Kubicek, Paul, "Regional Polarisation in Ukraine: Public Opinion, Voting and Legislative Behaviour", Europe-Asia Studies, Cilt 52, 2000, s. 273-294.

--- "Russian Foreign Policy and the West", Political Science Quarterly, Cilt 114, Sayı 4, Kış 1999, s. 547-568.

Kucheriv, Ilko, Democratic Initiatives Foundation, "From Square-camp to Square-Sich: what has changed?", http://www.dif.org.ua/en/polls/2014_polls/vid-maidanu-taboru-do-maidan.htm, (25.12.2014).

Köroğlu, Nergiz Özkural, Uzman Gözünden Ukrayna'daki Son Gelişmeler, Türksam, 29 Ocak 2014. Bakınız <http://www.turksam.org/tr/haberin-yorumu-detay/889-uzman-gozunden-ukrayna-daki-son-gelismeler>, (25.12.2014).

--- Uzman Gözünden Ukrayna'da Artan Şiddet Olayları, 19 Şubat 2014. <http://www.turksam.org/tr/haberin-yorumu-detay/942-uzman-gozunden-ukrayna-daki-artan-siddet-olaylari>, (25.12.2014).

Kuzio, Taras, "Oligarchs, tapes and Oranges: 'Kuçmagate' to the Orange Revolution", Journal of Communist Studies and Transition Politics, 2007, s.30-56.

--- "Regime Type and Politics in Ukraine under Kuçma", Communist and Post-Communist Studies, Cilt 38, No 2, 2005, s. 167-190.

--- "Is Ukraine Any Nearer the Truth on Gongadze's Killing?", RFE/RL, Cilt 3, No 8, 28 Şubat 2003, s. 2.

--- "Countries: Comparative Perspectives on the Fourth Wave", Demokratizatsiya, Cilt 16, No 1, Kış 2008, s.97-100.

Lea, Robert, Europe Plunged into Energy Crisis as Russia Cuts off Gas Supply via Ukraine, MailOnline 18 Aralık 2014. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1106382/Europe-plunged-energy-crisis-Russia-cuts-gas-supply-Ukraine.html>, (25.12.2014).

Levitsky, Steven, "Competitive Authoritarianism: The Emrgence and Dynamics of Hybrid Regimes After the Cold War", Cambridge University Press, 2010.

Lo, Bobo, Russian Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Reality, Illusion and Mythmaking, Palgrave Macmillan, 2002.

Loskot-Strachota, Agata; Zachmann, Georg, "Rebalancing the EU-Russia-Ukraine Gas Relationship", No 15, Bruegel Policy Contribution, Aralık 2014.

- MacKinnon, Mark, "Agent Orange: Our Secret Role in Ukraine", The Globe and Mail 14 Nisan 2007, http://www.markmackinnon.ca/dispatches_ukraine4.html, (29.05.2008).
- McFaul, Michael, "Transitions from Postcommunism", Journal of Democracy, Cilt 16, No 3, 2005, s. 5-19.
- Malanchuk, Oksana, "Social Identification Versus Regionalism in Contemporary Ukraine", Nationalities Papers, Cilt 33, No 3, Eylül 2005, s. 345-368.
- Mankoff, Jeffrey, Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics, Rowman&Littlefield Yayınları, 2009.
- Matuszak, Slawomir, The Oligarchic Democracy: The Influence of Business Groups on Ukrainian Politics, OSW Studies, No 42, Varşova, Eylül 201, http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_42_en.pdf, (10.11.2014).
- Melville, Andrei; Tatiana Shakleina, Russian Foreign Policy in Transition, Central European University Yayınları, 2005.
- Mitchell, Lincoln A., The Color Revolutions, University of Pennsylvania Press, 2012.
- Motyl, Alexander, Revolutions, Nations, Empires. Conceptual Limits and Theoretical Possibilities, New York, Columbia University Press, 1999.
- Özdem, Fusun, "Avrupa Birliği Doğu Ortaklığı Programı ve Program Ülkelerinin Algıları – Üyelik Olmadan Asla", Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Ocak 2012, ss. 14-34, <http://www.esbadergisi.com/images/sayi4/fsun%20zerdem-%20esba%204.%20say.pdf>, (10.11.2014).
- Pavel K. Baev, Russian Energy Policy and Military Power, Routledge, Londra ve Newyork, 2008.
- Pirani, Simon, "Ukraine's Gaz Sector", Oxford Institute for Energy Studies, Haziran 2007. <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG21-UkrainesGasSector-SimonPirani-2007.pdf>, (2.11.2010).
- Pirani, Simon; Stern, Jonathan; Yafimava, Katja; "The Ruso-Ukrainian Gas Dispute of January 2009: A Comprehensive Assessment, Şubat 2009. <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG27-TheRussoUkrainianGasDisputeofJanuary2009AComprehensiveAssessment-JonathanSternSimonPiraniKatjaYafimava-2009.pdf>, (2.11.2010).
- Pishchikova, Kateryna, "Civic Awakening: The Impact of Euromaidan on Ukraine's Politics and Society", FRIDE: A European Think Taank for Global Action, No 124, Temmuz 2014.
- Putin'den Gece Yarısı Telefonu, Ntvmsncb 19 Şubat 2014, <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25499824/>, (15.12.2014).
- Ukraine, Russia Approve Contentious Black Sea Deal, Radio Free Europe/Radio Liberty/Radio Liberty 27 Nisan 2010, http://www.rferl.org/content/Ukraine_MPs_Approve_Black_Sea_Deal/2025524.html, (10.11.2011)
- Sokak Olayları Geri Döndü, Onbinler Parlamenteoya Yürüyor, UkrTürk 18 Şubat 2014. <http://ukrturk.net/sokak-olaylari-geri-dondu-onbinler-parlamenteoya-yuruyor/>, (6.11.2014).
- Snyder, Timothy, "Ukraine: The Haze of Propoganda", 11 Mart 2014.
--- "Fascism, Russia, Ukraine", 20 Mart 2014.
<http://www.nybooks.com/articles/archives/2014/mar/20/fascism-russia-and-ukraine/>
---"Ukraine: The Haze of Propoganda", 11 Mart 2014. Timotyhy Snyder, "Fascism, Russia, Ukraine", 20 Mart 2014, <http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2014/mar/01/ukraine-haze-propaganda/>, (18.12.2014).

Stepniski, Jeff, "Phase 1:Euromaidan and the Orange Revolution", Contemporary Ukraine Research Forum, 20 Mart 2014, <http://euromaidan-researchforum.ca/2014/03/20/phase-1-euromaidan-and-the-orange-revolution/>, (25.12.2014).

Stern, Jonathan, "The Russian-Ukrainian Gas Crisis of January 2006", Oxford Institute for Energy Studies, 16 Ocak 2006. <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/01/Jan2006-RussiaUkraineGasCrisis-JonathanStern.pdf>, (25.12.2014).

Sushko, Oleksandr; Prystayko, Olena, "Western Influence" in Anders Aslund, Michael McFaul, Revolution in Orange: The Origins of Ukraine's Democratic Breakthrough, Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2006, s. 132.

Sutela, Pekka, "The Underachiever: Ukraine's Economy since 1991", Carnegie Endowment for International Peace, Mart 2012, <http://carnegieendowment.org/2012/03/09/underachiever-ukraine-s-economy-since-1991#>, (12.09.2014)

Sviatnenko, Sviatoslav; Vinogradov, Alexander; "Euromaidan Values from a Comparative Perspective", SHCS Journal, Cilt 1, Sayı 1, 2014, s. 42-61.

Szporluk, Roman, "The Making of Modern Ukraine: The Western Dimension", Kasianov, Georgii & Ther, Philipp (der.), A Laboratory of Transnational History, CEU Yayınları, s. 249-286.

--- "Poland in Modern Ukrainian History (1795-1991), August Zaleski Lecture Series, Harvard Center for European Studies, Cambridge, Ekim 2012. <https://www.youtube.com/watch?v=yiPY5x2P3Xs>, (20.12.2014).

Ukrayna Başbakanı İstifa Etti, CNNTürk, 24 Temmuz 2014, <http://www.cnntrk.com/haber/dunya/ukrayna-basbakani-istifa-etti>, (18.12.2014).

Ukrayna'da Turuncu Devrimin Sonu, Deutsche Welle 08 Şubat 2010, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5225510,00.html>, (20.09.2014).

Ukrayna, Gazprom'a 1,45 Milyar Dolar Ödedi, Dünya, 5 Kasım 2014., <http://www.dunya.com/ukrayna-gazproma-145-milyar-dolar-odedi-243740h.htm>, (14.12.2014).

Ukrainian President's Poisoning Was Falsified, RT, 28 Eylül 2009, <http://rt.com/usa/ukrainian-president-poisoning-falsified/>, (20.09.2014).

Ukrayna ve Kırım'daki İnsan Hakları İhlalleri Arttı, Anadolu Ajansı, 18 Haziran 2014. <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/346779--ukrayna-ve-kirimdaki-insan-haklari-ihlalleri-artti>, (19.09.2014).

Ukrayna: Meclis Yanukoviç'i azletti, BBC, 22 Şubat 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/02/140222_ukrayna_azil, (27.9.2014).

Ukrayna: Ayrılıkçılara Özerklik ve Af Yasası, BBC, 16 Eylül 2014, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/09/140916_ukrayna_ozerklik_af_yasasi, (13.11.2014).

Ukrayna'da Yatsenyuk'un istifası kabul edilmesi, Euronews, 31 Temmuz 2014, <http://tr.euronews.com/2014/07/31/ukraynada-yatsenyukun-istifasi-kabul-edilmedi-/>, (14.11.2014)

Ukrayna Tarihindeki En Demokratik Seçimi Yapacak, Hürriyet 24 Ekim 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/27448278> (15.12.2014)

Ukrayna'da Yeni Başbakan Seçildi, Ntvmsncb, 27 Şubat 2014, <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25501526/>, (15.12.2014).

Profile: Ukraine's President Petro Proşenko, BBC, 7 Haziran 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-26822741>, (11.11.2014).

Who Poisoned Yuşçenko, Times Online 8 Aralık 2004.

See <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/article400357.ece>, (25.08.2013).

Good Voters, Not Such Good Guys, The Economist, 1 Kasım 2014,
<http://www.economist.com/news/europe/21629375-poll-results-were-promising-future-ukraine-dauntingly-difficult-good-voters>, (15.12.2014).

Yatsenyuk: O Yasanın İptal Edilmesi Gerekıyor, TRTHaber, 09 Aralık 2014,
<http://www.trthaber.com/haber/dunya/yatsenyuk-o-yasanin-iptal-edilmesi-gerekiyor-154874.html>, (12.12.2014).

Wolf, Daniel, A 21st Century Revolt, The Guardian 13 Mayıs 2005,
<http://www.guardian.co.uk/world/2005/may/13/ukraine.features11>, (11.12.2014).

Yulia Tymoshenko Calls on Protesters to Remain in Maidan, Euronews 23 Şubat 2014,
<http://www.euronews.com/2014/02/23/yulia-tymoshenko-calls-on-protesters-to-remain-in-maidan/>, (11.12.2014).

<http://www.electionguide.org/elections/id/2805/>, (25.12.2014).

800 Bin Ukraynalı Evinden oldu, Habervaktim, 24 Ekim 2014,
http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/08/140829_ukrayna_nato, (21.11.2014).